

Taariikhda Qarsoon ee Aayadda Afartankaad — Lambar Sagaal iyo Toban

Musiibada Labaad - Qaybta Lixaad

Jeff Pippenger

2026-07-20

Buugagga Daanyeel iyo Muujintii ayaa is-dhammeystira, taasoo micnaheedu yahay in marka la isu geeyo ay kaamil noqdaan.

“Muujintii waxaa ku kulmaya oo ku dhammaanaya dhammaan buugaagta Kitaabka Quduuska ah. Halkan waxaa ku yaal dhammaystirka buugga Daanyeel.” Falimaha Rasuullada, 585.

Boqortooyooyinka waxsii sheegidda Kitaabka Quduuska ah waa inay ahaadaan waxa ardayga waxsii sheegiddu diiradda saaro, waayo halkaas ayaa taariikhda dibadda ee maalmaha ugu dambeeya ugu horrayn lagu soo bandhigay.

“Aad iyo aad bay uga sii wanaagsan tahay in, iftiinka Erayga Ilaah dhexdiisa, la barto sababaha xukuma kacitaanka iyo dhicitaanka boqortooyooyinka. Dhalinyaradu ha daraaseeyaan diiwaannadan, oo ha arkaan sida barwaaqada runta ah ee quruumuhu ugu xidhnayd aqbalidda mabaadi’da rabbaaniga ah. Ha barto taariikhda dhaqdhaqaaqyadii waaweynaa ee dib-u-habaynta, oo ha arko sida marar badan mabaadi’dan, in kasta oo la quudhsaday oo la necbaa, difaacayaashoodiina loo geeyey godka xabsiga iyo madasha dilka, haddana ay allabaryadan laftooda ku guulaysteen.” Education, 238.

Taariikhaha quduuska ah, ha noqdaan “dhaqdhaqaaqyadii waaweynaa ee dib-u-habaynta,” ama “koritaankii iyo dhicitaankii boqortooyooyinka,” taariikhaha quduuska ahi waa arrin nolol iyo geeri ah oo ku jirta Erayga Ilaah. Bawlos wuxuu ku qoray Tesaloniika Labaad cutubka labaad in kuwa aan runta jeclayn, oo markaas dabadeed hela marin-habaabin xoog leh, ay sidaas u sameeyaan maxaa yeelay waxay doorteen inay diidaan farriinta Bawlos ku aqoonsaday tuducaas. Tuducu wuxuu aqoonsanayaa xidhiidhka ka dhexeeya Roomaankii jaahiliga ahaa iyo Roomaankii baabawnimada, kaas oo sidoo kale ah xidhiidhka Pergamos iyo Tiatira, isla markaana ah xidhiidhka birta iyo dhoobada, iyo weliba xidhiidhka masduulaagga iyo baabawnimada. Koritaankii Roomaankii baabawnimada ee ay Tiatira matalayso iyo dhicitaankii Roomaankii jaahiliga ahaa ee uu Pergamos matalo waa run ay neceb yihiin kuwa hela marin-habaabinta xoogga leh.

Taariikhda Millerite-ka dhexdeeda, doodda u dhaxaysay Millerites-ka iyo Protestant-ka ee gaadhay shaxdii hormuudka ee 1843 waxay ku saabsanayd awooddee taariikheed ee lagu matalay “tuugada dadkaaga” ee ku xusan aayadda afar iyo tobnaad ee Daanyeel kow iyo tobnaad. Tuugadu ma waxay ahayd soo bixitaankii Roomaankii jaahiliga ahaa sida ay Millerites-ku ku doodayeen, mise waxay ahayd dhicitaankii Seleucids-ka sida ay Protestant-ku ku andacoonayeen?

“Qaran kasta oo soo galay fagaaraha waxqabadka waxaa loo oggolaaday inuu booskiisa dhulka qabsado, si loo arko inuu fulin doono iyo in kale ujeeddadii ‘Ilaaliyaha iyo Kan Quduuska ah.’ Wax sii sheegidda waxay raad-raacday koritaankii iyo dhicitaankii boqortooyooyinkii waaweynaa ee dunida—Baabuloon, Maado iyo Faaris, Giriig, iyo Rooma. Mid kasta oo kuwaas ka mid ahna, sida quruumaha awoodda ka yar leh, taariikhdu way is celisay. Mid kastaa wuxuu lahaa muddadiisii imtixaanka, mid kastaa wuu fashilmay, ammaantiisii way libdhay, xooggiisiina waa ka tegey, booskiisiina mid kale ayaa qabsaday....”

“Ka soo ifbaxa iyo dhicitaanka quruumaha sida loogu caddeeyey bogagga Qorniinka Quduuska ah, waa inay ka bartaan sida aan waxba u ahayn ammaanta dibadda oo keliya iyo tan dunyadeed. Baabuloon, iyada oo leh xooggeedii oo dhan iyo haybaddeedii, oo aan dunideennu tan iyo markaas arag wax la mid ah,—xoog iyo haybad dadka waagaas joogay ula ekaayeen kuwo sidaas u suggan oo waara,—sidee bay gebi ahaanba u dabar go’day! Sida ‘ubaxa cawska’ ayay u hallowday. Sidaas bay u baabba’daan wax kasta oo aan Ilaah saldhig u ahayn. Kaliya waxa ku xidhan qasdigiisa oo muujiya dabeecaddiisa ayaa waari kara. Mabaadi’diisu waa waxyaalaha keliya ee suggan ee dunideennu taqaan.” Education, 177, 184.

Taariikhda Kitaabiga ahi waa aragtidiisii Sulaymaan sheegay in haddii ay maqan tahay la baabbi’o. Millerite-yadu way garteen oo ku dhawaaqeen boqol iyo kontonka sannadood ee lagu matalay “shan bilood” ee Muujintii cutubka sagaalaad, aayadaha shanaad iyo tobnaad, hase yeeshee si qoto dheer uma baarin taariikhda lagu matalay cutubka sagaalaad ee Muujintii. Si sax ah bay u aqoonsadeen shanta bilood ee aayadda tobnaad, laakiin sida muuqata waxay u maleeyeen in maadaama aayadaha shanaad iyo tobnaad labaduba ay xambaarsan yihiin weedha “shan bilood,” inay si fudud u matalayso xoojin ku saabsan waxesii-sheegidda silicda ee lagu matalay labada aayadoodba. Hadda si fudud ayaa loo caddayn karaa in marka aayadda shanaad ay matalayso “shan bilood,” ay matalayso boqol iyo konton sannadood oo ka bilaabmay dhimashadii Muxammad sannadkii 632, kuna dhammaaday 782 markii la bahdilay Boqorad Irene ee Boqortooyadii Baysanthiin, ama boqortooyadii Roomaanka bari.

Hormuudayaashu way ku saxsanaayeen ku dabaqidda aayadda tobnaad dagaalkii Nicomedia ee Luulyo 27, 1299, sida bilowga boqol iyo konton sannadood oo ku soo dhammaaday dullaayntii Constantine-kii ugu dambeeyey ee ka talin jiray Constantinople Luulyo 27, 1449. Qodobba qodobka ka dambeeya, muddo boqol iyo konton sannadood ah ayaa tilmaamaysa Islaamka caalamiga ah, sida ay u matalaan hooggii kowaad ee ah Islaamka Carbeed iyo hooggii labaad ee ah Islaamka Turkiga. Islaamkii wada dulleeyey boqorka iyo boqoraddaba wuxuu tilmaamayaa qabsashadii Islaamka caalamiga ahi qabsaday boqortooyo ka kooban naag ay matalayso Irene iyo nin uu matalayo Constantine kii ugu dambeeyey.

Boqolkii iyo kontonkii sannadood ee ku dhammaada dullaayntii Irene gudaheed, Islaamka Carbeed ayaa la wareega aagga ama dhulka Baysanthiin, isaga oo Irene kaga tegey xaalad dulli ah oo ay ku khasabtay inay bixiso canshuur saddex sannadood ah, iyo dulsaaryo kale. Markii ay dhacday dullaayntii Constantine kii ugu dambeeyey, waxay calaamadisay bilowgii muddo afar sannadood ah oo ku dhammaata go’doomin iyo afgembigii caasimadda Rooma bari. Labada xaaladoodba wuxuu ahaa Islaam, Islaamka Carbeed xagga Irene iyo Islaamka Turkiga xagga Constantine kii ugu

dambeeyey. Maalmaha ugu dambeeya Islaamka caalamiga ah, sida ay u metelaan labada markhaati ee Islaamka Carbeed iyo Islaamka Turkiga ee lagu soo bandhigay hooggii kowaad iyo kii labaad, ayaa marka hore qabsan doona dhulka, dabadeedna caasimadda. Hay'adda siyaasadeed ee maalmaha ugu dambeeya oo uu matalo Constantine ee Rooma bari ayaa si astaan ah guur ula ah hay'adda diineed ee maalmaha ugu dambeeya oo ay metesho Irene ee Rooma bari. Waxaan adeegsanayaa erayga hay'ad siyaasadeed iyo diineed si aan u muujiyo in astaanta sawirka bahalka ay marka hore ka dhacdo Maraykanka, dabadeedna dunida. Sawirka bahalku waa guurka astaanta ah ee Constantine iyo Irene, kuwaas oo labaduba lagu dullaynayo in ay lumiyaan dhulkoodii iyo caasimaddoodii Islaamka awgii.

Guurkooda waxaa lagu aqoonsadaa iyadoo la isu waafajinayo labada taariikhood, waxaana lagu sii tusaaleeyey guurkii u dhexeeyey Constantia iyo Licinius sannadkii 313 markii la dhaqan-geliyey Xeerkii Milan, markaas oo kaniisadda astaanta ah ee Smyrna dhammaatay, kaniisadda astaanta ah ee Pergamosna bilaabatay. Kuwa Bawlos ku tilmaamayo inay qaadanayaan marin-habaabin xoog leh waxay diidaan inay arkaan farriinta digniinta ee Bawlos, taas oo ay ku jirto riddo, ka hor intaan ninkii dembigu la muujin. Riddooyinku waxay ka dhacaan taariikhda Pergamos, ninkii dembigana waxaa la muujiyey 538, dabadeedna waxaa bilaabatay kaniisaddii Thyatira.

Ninna yuusan si kasta ha idinku khiyaanaynina; waayo, maalintaasu ma iman doonto ilaa marka hore riddoobid timaaddo, oo la muujiyo ninkaas dembiga ah, wiilka halaagga; kaas oo ka geestaaga oo isa sarraaysiiya wax kasta oo Ilaah loogu yeedho ama la caabudo oo dhan; sidaas daraaddeedna isagu sidii Ilaah ayuu ku fadhiistaa macbudka Ilaah, isagoo ismuujinaya inuu Ilaah yahay. 2 Tesaloniika 2:3, 4.

Taariikhda Rooma bari waxay bixisaa laba marag oo u taagan runta nebiyadeed ee sidoo kale lagu muujiyey xiriirka astaameed ee u dhexeeya Rooma bari iyo Rooma galbeed. Xiriirkaas dhexdiisa, Rooma galbeed waa kaniisadda, Rooma barina waa dawlad. Rooma waa isu-geyn kaniisad iyo dawlad ah, sida loogu matalay bir iyo dhoobo ee Daanyeel cutubka labaad.

Sabab ah in si qancin leh loo arki karo in maalmaha ugu dambeeya Islaamku caalamka oo dhan kaga soo horjeedo awood lagu matalay isku-darka kaniisad iyo dawlad, isaga oo qabsanaya dhulkeeda iyo caasimadeeda, waxa sii adkaynaya laba markhaati oo kale oo ka imanaya taariikhda quduuska ah ee Muujintii sagaalad. Cusmaan wuxuu qabsaday dhulkii Nicomedia 27-kii Luulyo, 1299, dabadeedna wuxuu laba sannadood ka dib, 1301, qabsaday dhulkii Nicaea. Wiilkiisii ayaa qabsaday magaalada caasimadda ah ee Nicaea sannadkii 1331, isla wiilkaas ayaana qabsaday magaalada caasimadda ah ee Nicomedia go'doon afarta sano socday oo dhammaaday 1337. Hormuudkii waxay calaamadeeyeen 27-kii Luulyo, 1299 iyaga oo la xidhiidhinaya Cusmaan, hase yeeshee marna ma eegin dagaalkii xigay, kaas oo ahaa dagaalkii Nicaea, sida tallaabadii labaad ee taariikhiga ah ee lagu aasaasayo Boqortooyadii Cusmaaniyiinta. 27-kii Luulyo, 1299 waxay ahayd tallaabadii ugu horraysay ee dhowr tallaabo oo lagu gaadhayo sharciga Axadda. Labadii tallaabo ee ugu horraysay ee Islaamka Turkiga waxay aqoonsadeen bilowgii wax sii sheegid ku dhammaatay 1449, dabadeedna mar kale 1840, haddana mar kale 9/11, ka dibna mar kale 31-ka Diseembar, 2023.

Tallaabada hore ee labadaas tallaabo ma ay calaamadayn oo keliya bilowgii boqol iyo konton sannadood, balse sidoo kale waxay calaamadaysay bilowgii siddeed iyo soddon sannadood. Waxay bilaabatay markii Cusmaan qabsaday dhulkii Nicomedia, waxayna dhammaatay siddeed iyo soddon sannadood dabadeed markii wiilka Cusmaan qabsaday magaalo-madaxii Nicomedia dhammaadkii go'doomin afar sannadood socotay sannadkii 1337. Tirada siddeed iyo soddon waxay matashaa “kor u kac,” tallaabadii bilowga ahayd ee Cusmaanna qabsaday dhulkaas waxay calaamadisay kor u kaca Islaamka Turkiga. Tallaabadaas hore ee siddeed iyo soddon sannadood ah, go'doomin “afar sannadood” socotay ayaa calaamadisa gabagabada. Tallaabada ugu dambaysa ee boqol iyo kontonka sannadood, dullaaynta ayaa la geystaa, afar sannadood dabadeedna, sannadkii 1453, ayaa la qabsadaa magaalo-madaxii Rooma bari.

Hadday ay ahaayeen Turkidii Cusmaaniyiinta sannadkii 1453, ama wiilkii Cusmaan oo qabsaday Nicomedia sannadkii 1337 iyo Nicaea sannadkii 1331, saddexdaas xaaladoodba magaalo-madaxeed kastaa mar uun taariikhda waxay ahaan jirtay caasimaddii Rooma bari. Saddexda sadarba waxay tilmaamayaan qabsashadii Rooma bari. Mid kasta oo ka mid ah saddexdaas sadar wuxuu tilmaamayaa Islaamku inuu marka hore qabsaday dhulka, dabadeedna caasimaddii Rooma bari. Magaca saddexda caasimadood oo dhami waa isla magaca dhulkaas. Mid kasta oo ka mid ah saddexda sadar wuxuu leeyahay shakhsiyaad taariikheed oo kala gaar ah oo alfa iyo oomega ah. Iyagoo tilmaamaya xiriirka u dhexeeya kaniisad iyo dawlad, oo ay la socoto dullaayntii Islaamku u geystay boqorka iyo boqoradda, dullaaynta nebiyadeed waxay sadaradooda ku xidhaa Rooma galbeed, taas oo iyaduna la dullaaystay Constantine the Great markii uu doortay Constantinople halkii uu ka dooran lahaa magaalada Rooma sannadkii 330. Dullaayntii ugu dambaysay ee Rooma galbeed waxay timid sannadkii 476 iyadoo la joogo boqorkii ugu dambeeyey, halkaasna hoos-u-dhac degdeg ah ayay ka sii wadatay wixii markaas ka dambeeyey.

Rooma Galbeed marka loo eego Rooma Bari waxay ahayd kaniisadda; bariyuna wuxuu ahaa dawladda. Hoosaysiin bilowgeedii ahayd 330, dabadeed hoosaysiin 476, ka dibna 782, haddana mar kale 1449. Waa xariiq hoosaysiin ah oo ka bilaabmaya kala-qaybsanaanta boqortooyo, taas oo 476 ay ku xigtay hoosaysiintii ka dhalatay luminta boqorka, sidaas darteedna boqortooyadii, dabadeedna Islaamku wuxuu keenay hoosaysiin marka hore dhulka bari 782, ka dibna caasimadda bari 1453.

Islaamka waxsii-sheegidda Kitaabka Quduuska ah wuxuu iftiiminayaa silsiladda Rooma ee bari iyo galbeedba, iftiinka Islaamkuna maanta soo saarayo wuxuu waafaqsan yahay, hase yeeshee aad uga sii fog yahay, iftiinkii aasaasiga ahaa ee Islaamku u ahaa hormuudyadii Millerite-ka. Wakhtigii imtixaanka ee bilaabmay 2024, iyadoo la eegayo cidda ah “kuwa dadkaaga wax dhacaya oo aragtida xaqiijiya,” wuxuu ahaa alfa-kii muddada imtixaanka, haddana dhammaadka muddada imtixaanka iftiin ka imanaya mawduuca Islaamka ee Muujintii cutubka sagaalaad wuxuu ku daraa markhaatiyo ku saabsan Rooma galbeed iyo bari oo aan marnaba la qiimayn ilaa maalmadan dambe ee hadda.

Xariiqyada nebinnimada ee Islaamka ee lagu matalay cutubyada sagaalaad ilaa kow iyo tobnaad waxay isu geeyaan xariiqyada taariikhda ee ku yaal aayadaha tobnaad ilaa lix iyo tobnaad ee Daanyeel kow iyo tobnaad, iyagoo bixinaya markhaatiyo ku xirma xariiqyada horeba looga hadlay

maqaalladan. Laakiin sawirka nebinnimo ee koritaanka Islaamka gudaheeda waxaa ku jira koritaanka labadaba dhaqdhaqaaqii Millerites-ka iyo dhaqdhaqaaqii boqol iyo afartan iyo afar kun. Laba xilli oo min afar sano ah, oo si adag ugu dhex yaal isla markaana qayb ka ah waxsii sheegyada wakhtiga ee Muujintii sagaalaad, ayaa markhaati u ah afarta sano ee 1840 ilaa 1844. Sannadka 1844 wakhti nebinnimo dambe ma jiro, sidaas darteed muddada astaan ahaan ah ee afarta sano ah waxaa lagu qeexaa sifooyinkeeda nebinnimo, ee ma aha wakhti. Xilligii ugu horreeyey ee afarta sano ahi wuxuu tilmaamayaa Islaamka oo qabsaday Nicomedia, caasimaddii hore ee Roomaanka bari, sannadkii 1337, siddeed iyo soddon sano ka dib markii aabbihii qabsaday dhulkaas. Afarta sano ee labaad waxay tilmaamayaan dullaayntii taliyayaashii siyaasadeed iyo diineed ee Roomaanka bari sannadkii 1449, taas oo uu sababay Islaamku; afarta sano ee saddexaadna waxay tilmaamayaan muujin ammaano badan leh oo xoogga Ilaah ah markii malaa'igtii dhulka ku iftiimisay ammaanteeda ay soo degtay Ogosto 11, 1840.

Taariikhda Millerite ee malaa'igtii kowaad iyo tan labaad waxay la jaanqaadaysaa taariikhda malaa'igta saddexaad inta lagu jiro shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afarta kun. Shaqadaas ugu dambaysa ee shaabadayntu waa tirtiridda dembiga; waa isu-geynta Ilaahnimada iyo aadaminnimada, waxayna dhacdaa inta lagu jiro dagaal uu Islaamku keenayo.

Oo isna furay yamayskii gunta moolka lahayn; waxaana yamayska ka soo baxay qiiq, sidii qiiqa foornada weyn; qiiqii yamayskana wuxuu madoobeeyey qorraxda iyo hawadaba. Qiiqii waxaa dhulka uga soo baxay ayax; waxaana la siiyey awood, sida dabaqalloocyada dhulku ay awood u leeyihiin. Waxaana lagu amray inaanay waxyeellayn cawska dhulka, iyo wax kasta oo cagaaran, iyo geed toona; laakiinse keliya dadka aan shaabadda Ilaah fooddooda ku lahayn. Muujintii 9:2–4.

Dhammaystirka qumman ee wax sii sheegid kasta waxay ku jirtaa maalmaha ugu dambeeya, sidaas darteed tuducan wuxuu tilmaamayaa shaabadaynta boqol iyo afartan iyo afar kunka. Wax sii sheegidda Islaamka ee Muujintii sagaalaad waxay bixisaa furaha taariikheed ee lagu keeno sawirka ugu dhammaystiran ee awoodda dejisa aragga, iyadoo la isu geeyo taariikhda ku dhammaatay Agoosto 11, 1840, markii Islaamka la xannibay. Halkaa laga bilaabo markhaatiga Muujintii sagaalaad wuxuu ku sii fiday cutubka tobnaad iyo taariikhda malaa'igta koowaad iyo tan labaad. Dabadeedna cutubka kow iyo tobnaad masiibada saddexaad ayaa si kedis ah ku timaadda sharciga Axadda, taas oo ah marka qaylada weyn ee malaa'igta saddexaad ay bilaabato. Cutubka sagaalaad waa furaha Islaamka ee habaynta koritaanka iyo dhicitaanka boqortooyooyinka lagu soo bandhigay Daanyeel iyo Muujintii. Cutubyada tobnaad iyo kow iyo tobnaad waxay tilmaamayaan waayo-aragnimada boqol iyo afartan iyo afar kun ee bikradaha xigmadda leh. Cutubka sagaalaad wuxuu tilmaamayaa astaanta dejisa aragga dibadda, cutubyada tobnaad iyo kow iyo tobnaadna waxay tilmaamayaan aragga gudaha ee la xidhiidha raacidda Wanka ilaa Quduuska ugu Quduusan.

Muujintii cutubka tobnaad wuxuu ku furmaa Masiixa oo ah malaa'igta xoogga badan ee soo degaysa iyadoo kitaab yar oo furan wadata. Dhacdadaas waxaa la oofiyeey 11-kii Agoosto, 1840, dhammaadka wax sii sheegidda Muujintii 9 oo tilmaamaysa saddex boqol iyo sagaashan iyo kow sannadood iyo shan iyo toban maalmood. Muujintii 10 waxay tilmaamaysaa taariikhda wixii ka dambeeyey ilaa farriintu qadhaadh ku noqotay caloosha Yooxanaa 22-kii Oktoobar, 1844. Afarta

sannadood ee 1840 ilaa 1844 waxay ku billowdaan imaanshaha malaa'igta kowaad waxayna ku dhammaadaan imaanshaha malaa'igta saddexaad. Afartaas sannadood ee xigay oofinta 11-kii Agoosto, 1840 waxaa astaan ahaan u ahaa afar sannadood laga bilaabo 27-kii Luulyo, 1449 ilaa 1453 bilowgii saddexda boqol iyo sagaashanka iyo kow sannadood iyo shan iyo tobanka maalmood. Labadaas xilli ee afarta sannadood ahba waxay la jaanqaadaan afarta sannadood ee go'doomintii Nicomedia laga bilaabo 1333 ilaa 1337. Astaan ahaan Rooma bari Islaam baa qabsaday saddex jeer. Tan kowaad waxay ahayd go'doomintii Nicaea sannadkii 1331, dabadeed go'doomintii afarta sannadood ahayd ee Nicomedia sannadkii 1337, dabadeedna go'doomintii Constantinople sannadkii 1453.

Diocletian wuxuu si sharci ah u kala qaybiyey Rooma bari iyo galbeed sannadkii 393, Constantine-na wuxuu si nebiyaysan u kala qaybiyey Rooma bari iyo galbeed sannadkii 330. Sannadkii 395, markii uu dhintay boqorkii Theodosius I, boqortooyadii si rasmi ah oo joogto ah ayaa loo kala qaybiyey, maadaama uu bari iyo galbeedba u dhaxalsiiyey labadiisii wiil. Kaniisadda Katooliga waxay u kala qaybsantay bari iyo galbeed sannadkii 1054 xilligii “khilaafkii weynaa.” Kala qaybsanaantu waxay ahayd mid tartiib-tartiib ah, sida uu ahaa baaba'a ka daba yimid. Kala qaybsanaantu waxay sii taagan tahay ilaa maantadan la joogo. Konton sannadood gudahood laga bilaabo taariikhdaas, kaniisaddii galbeedka ee Rooma waxay billowday qiyaastii laba boqol oo sannadood oo saliibiyaan ah oo ka dhan ah Islaamka. Rooma-galbeed waxay dhacday markii ay lumisay boqorkeedii ugu dambeeyey sannadkii 476. Rooma-bari waxay dhacday sannadkii 1453. Rooma-baadariga waxay dhacday sannadkii 1798. Rooma jaahiliga ah waxay u kala qaybsantay bari iyo galbeed sannadihii 393, 330, iyo 395. Rooma-baadariga waxay u kala qaybsantay bari iyo galbeed sannadkii 1054. Sister White waxay aqoonsanaysaa koritaanka iyo dhicitaanka boqortooyooyinka inay yihiin barta tixraaca ee aasaasiga ah ee daraasadda Erayga Ilaah.

Boqortooyooyinka lagu soo saaray iftiinka taariikhda ee cutubka sagaalaad ee Muujintii waxay xoojiyaan doodka ah in Rooma ay tahay tan dejisa aragtida. Xidhiidhka nebiyadeed ee u dhexeeya Islaamka iyo boqolka afartan iyo afarta kun waa caddayn u ah farriinta qaylada saqda dhexe, taas oo lagu sii tusaaleeyey Masiixu markii uu dameer ku fuulay oo Yeruusaalem galay, in lagu matalay wax sii sheegid waqtiyeed oo bilaabantay xilligii hooggii koowaad, kuna sii socotay qaybta labaad ee wax sii sheegidda ee hooggii labaad, oo gaadhay dhammaystirkeedii taariikhda afarta sano ah ee dhaqdhaqaaqii Miller ee malaa'igta koowaad iyo tan labaad uu ku bilaabmay rumoobidda isla wax sii sheegiddaas. Wax sii sheegiddu waxay ku bilaabatay astaanta “siddeed iyo soddon iyo laba sannadood” (1299 iyo 1301) oo calaamadaynaysa soo bixitaankii Islaamka, waxayna ku dhammaatay astaanta “siddeed iyo soddon iyo laba sannadood” (1838 iyo 1840) oo calaamadaynaysa soo bixitaankii Milleriyiinta.

Sannadkii 1844, dhammaadkii muddadii afarta sano ahayd ee Millerites-ka, taas oo lagu sii tusaaleeyey go'doomintii 1333 ilaa 1337, iyo 1449 ilaa go'doomintii 1453, wakhti nebiyadeed mar dambe looma adeegsanayn. Kor loo qaadista calanka boqol iyo afartan iyo afarta kun waxay si toos ah ugu xidhan tahay waxsii sheegidda meesha Islaam kor loogu qaado.

Yahuudahow, adigu waxaad tahay kii ay walaalahaa ammaani doonaan; gacantaaduna waxay ku jiri doontaa qoorta cadaawayaashaada; carruurta aabbahaa hortooda ayay kugu sujuudi

doonaan. Yahuudah waa dhal libaax; ugaadhsiga ayaad ka soo kacday, wiilkaygiyow; wuu foorarsaday, wuuna jiifsaday sida libaax oo kale, iyo sida libaax duq ah; bal yaa kicin kara? Usha boqornimadu kama tegi doonto Yahuudah, sharci-dejiyena kama tegi doono inta u dhexaysa cagihisa, ilaa Shiiloh yimaado; oo isaga ayay quruumuhu isugu soo ururi doonaan. Isagoo qaylkiisa ku xidha geedka canabka, iyo neefka dameerkiisa geedka canabka wanaagsan; dharkiisa wuxuu ku maydhay khamri, oo maradiisana dhiigga canabka; indhihiisu khamri ayay la guduudi doonaan, ilkihiisuna caano ayay ku caddaan doonaan. Bilowgii 49:8–12.

Boqol iyo afartan iyo afarta kun waxay si qumman u muujiyaan dabeecadda Masiixa, Masiixuna, isagoo ka mid ah matalaadaha kale ee astaamaha ah, waa “geedka canabka ee la doortay.” Ismaaciilna waxaa Bilowgii 16:12 lagu aqoonsaday inuu yahay nin “duurjoog” ah.

Oo wuxuu ahaan doonaa nin duurjoog ah; gacantiisuna waxay ka gees ahaan doontaa nin kasta, gacanta nin kastana way ka gees ahaan doontaa isaga; oo wuxuu degganaan doonaa hortiisa walaalihis oo dhan.

Ereyga loo turjumay “duurjoog” waa dameerka Carbeed ee duurjoogta ah. Wakiillada Masiixa ee maalmaha ugu dambeeya waxay fuulaan farriinta dameerkaas Carbeed ee duurjoogta ah, dameerkii Masiixu ku fuulay Yerusaleem, dameerkii ugu dambayntii hadlay ka dib markii Balcaam uu garaacay markii saddexaad. Farriintii awoodda siisay farriintii malaa’igta kowaad sannadkii 1840 ma ay arag waxsii-sheegid boqol iyo konton sannadood ah oo khusaysa oo muhiim ah, taas oo ku jirtay isla taariikhda nebinnimada ee ay ku taallay farriintii dhaqdhaqaaqa awoodda siisay. Sidoo kale ma ay arag laba xilli oo min afar sannadood ah oo ku jiray isla waxsii-sheegiddaas waqtiyeed, kuwaas oo tusaale u ahaa taariikhda 1840 ilaa 1844. Libaaxa qabiilka Yahuudah hadda wuxuu furayaa iftiin ka imanaya “waddooyinkii hore” oo aan weligii hore loo arag, waana iftiin waafaqsan iftiinkaas furnaa tan iyo Diseembar 31, 2023. Wuxuu meesha ka saarayaa shaki kasta oo ku saabsan in Islaamku yahay kan ku dhufta Nashville. Iftiinkaasi wuxuu iftiiminayaa astaanta Rooma, sidaas darteedna wuxuu noqdaa hadal omega ah oo ku saabsan murankii alfa ee 2024 ee ku saabsanaa tuugagga dadkaaga, sidoo kalena waa astaanta omega ee doodka ku saabsan isla astaantaas qudheeda ee taariikhda Milleriyiinta. Wuxuu caddaynayaa in Islaamka waxsii-sheegisyada wakhtiga ee Muujintii sagaal uu yahay farriinta dibadda inta lagu jiro taariikhda gudaha ee wakhtiga shaabadaynta boqolka iyo afartan iyo afarta kun. Arrintan muddo ayaannu baraynaynay, hase yeeshee hadda waxaa lagu muujin karaa hal sadar oo ka bilaabma Muujintii sagaal kuna dhammaada Muujintii kow iyo toban. Xilliga saddexaad ee afarta sannadood ah ee la xidhiidha waxsii-sheegidda wakhtiga Islaamka, kaas oo rumoobay 1840 ilaa 1844, wuxuu tusaale u yahay wakhtiga shaabadaynta boqolka iyo afartan iyo afarta kun. Dhulgariirkii weynaa ee Muujintii kow iyo toban awgiis, boqolka iyo afartan iyo afarta kun waxaa kor loogu qaadaa sidii calan.

Yexesqeel toddoba iyo soddon, sara-kicinta dadka Ilaah sidii ciidan waa geeddi-socod laba-tallaabo ah oo hore loogu sii tusay abuuristii Aadan. Marka hore Aadan waxaa laga sameeyey dhoobada, dabadeedna Masiixu wuxuu ku afuufay neefta nolosha. Yexesqeel gudaheeda, wax sii sheegiddii kowaad waxay samaysaa meydadka, laakiin weli way dhinteen. Dabadeed afarta dabaylood ayaa lagu afuufaa meydadka, markaasay u kacaan sidii ciidan weyn oo xoog badan.

Tirada siddeed iyo soddon iyo afartan waxay ka dhigan yihiin labadaas tallaabo.

Waxaan qormada xigta ku sii wadi doonnaa waxyaalahan.

Taas dabadeed waxaa jiray iid Yuhuudda ah; oo Ciise wuxuu u kacay Yerusaaalem. Haddaba Yerusaaalem waxaa agteeda iridda idaha ku yiil berked, oo afka Cibraaniga lagu yidhaahdo Beytesda, taasoo leh shan balbalo. Kuwaasna waxaa dhex jiifay dad badan oo buka, kuwo indha la', curyaan, iyo kuwo engegay, iyagoo sugaya dhaqdhaqaaqa biyaha. Waayo, malaa'ig baa xilli go'an ku soo degi jirtay berkedda oo biyaha kicin jirtay; markaas kii ugu horreeyey ee gala markii biyaha la kiciyo wuxuu ka bogsan jiray cudur kasta oo uu qabay. Oo waxaa halkaas joogay nin cudur qabay siddeed iyo soddon sannadood. Goortii Ciise arkay isagoo jiifa, oo ogaaday inuu muddo dheer sidaas ku jiray, wuxuu ku yidhi, Ma doonaysaa inaad bogsato? Ninkii buka ahaa ayaa ugu jawaabay, Sayidow, ma hayo nin i geliya berkedda marka biyaha la kiciyo; laakiinse intaan imanayo, mid kale ayaa iga hor dega. Ciise wuxuu ku yidhi, Kac, sariirtaada qaado, oo soco. Markiiba ninkii waa bogsaday, oo sariirtiisii qaaday, wuuna socday; maalintaasuna waxay ahayd sabtidii. Yooxanaa 5:1–9.

Haddaba kac, ayaan idhi, oo ka gudba durdurka Sered. Markaasaan ka gudubnay durdurka Sered. Wakhtigii ina dhex maray tan iyo markii aannu Kaadeesh Barneeca ka nimid ilaa aannu ka gudubnay durdurka Sered wuxuu ahaa siddeed iyo soddon sannadood, ilaa qarnigii oo dhan ee raggii dagaalyahannada ahaa ay ka dhammaadeen xerada dhexdeeda, sidii Rabbigu ugu dhaartay iyaga. Sharciga Kunoqoshadiisa 2:13, 14.